

atque nomen fere ignotum fuit. Nos contra, non solum quia humanae infirmitatis nobis ipsi consciit sumus, sed etiam quia Christi divino beneficio, arctissimo necessitudinis, et charitatis vinculo, cum ipso Deo conjungimur: quiaque per Spiritum Sanctum, qui nostris mentibus infusus est, perque illius gratiae donum divinae naturae consortes efficimur, ad Deum audacter adimus, tanquam ad parentem indulgentem atque optimum. Nec vero in eo nostra fallit nos aut eludit spes. Nam clementissime excepit ille nos, vocesque et vota nostra ad suas aures admittit, nobisque vicissim respondet, eaque potentibus donat, quaecumque iis, qui petunt, utilia futura esse cognovit ipse, cui omnia in futurum nota sunt et manifesta. Est igitur ob hasce causas perfectae orationis virtus Christianorum nationis propria, nobisque solis cognita, et cum summa non solum utilitate, sed etiam voluptate usurpata. Quae profecto virtus tantum momenti habet ad pie, atque sancte vivendum, ut pro eo atque quis huic orationi virtutique studet, ita de ejus excellentia atque praestantia debeat statui. Nullum enim virtutis lumen est, nullum coeleste atque divinum bonum, quod ista orandi virtus, aut non contineat ipsa, aut non obtineat a Deo, et ad nos ipsos adducat. Quare, ut quisque sanctissimus est, ita maxime studio et assiduitate orationis excellit. De hac igitur nunc agit Salomon, eamque figurate collum nominat, quoniam in hac boni viri imagine, quam format, colli ipsa vicem et officia obtinet multis de causis. Nam primum collo, et ducitur anima ea, qua spiramus, et trajicitur cibus is, quo alimur, et verba atque voces funduntur; et similiter oratione patefacimus Deo interiora vota nostra, et divinum ab eo spiritum, eaque gratiae bona duicimus, quibus maxime alitur noster animus. Deinde, quemadmodum collo jungitur, atque nectitur capiti corpus reliquum, sic oratione conjungitur mens nostra cum Christo Ecclesiae sanctae capite. Ad haec sicut nervi, quibus totius corporis firmitas, motusque potissimum continetur, a capi-

te principium ducentes, per collum in omnes partes corporis diffunduntur; sic virtutum robur prope omne a Christo capite in nos derivatur, oratione postulatrice atque interprete. Praeterea quod ex habitu colli, de reliqui corporis viribus et habitudine judicare solemus: nam quibus obsum est, et torosum collum, eos viribus pollere dicimus, contra autem infirmos esse, et imbecilles, quibus est id tenueratque gracile; id etiam apte transferatur ad orationis naturam. Valent enim plurimum spiritualibus animi viribus, et contra omnes malorum incursus prope invicti persistunt, qui orationis studiosissimi sunt; contra, remissi in ejus studio atque negligentes, utpote qui viribus gratiae destituantur, facile cedunt malis, seque vinci permittunt, animumque gerunt variis morbis obnoxium. Postremo: sicut proceritas, et elegantia corporis justa colli magnitudine efficitur; sic altum illud, et excelsum, quod in bonorum animis cernitur, ex colloquendi cum Deo, et orandi ipsum assiduitate existit maxime. Quod si tanta vis ad honestam vitam in oratione est, recte Salomon, expositis honestae justorum vitae dignitate, atque dotibus, quibus ea vita potissimum paratur, et efficitur artibus, eas artes nunc praedicat et exponit.

Quae autem est ista praedicatio, atque laus? COLLUM TUUM SICUT TURRIS DAVID CUM PROPUGNACULIS, MILLE CLYPEI PENDENT EX EA, OMNIS ARMATURA FORTIUM. Tribuit orationi eadem, quae recto, et honesto collo tribui solent. Utor autem cum ista orationis voce, tum aliis vocibus, quibus Ecclesiae scriptores in significandis rebus, quas veteres Latini ignorarunt, utuntur; ne si una voce nolim, pluribus mihi vocibus semper sit utendum. Igitur ea oratio habeatur perfecta, primum quae non inflectatur ad humum, sed instar rectae cervicis ad sublimia, et aeterna semper erigatur, et intendatur. Deinde, quae extet supra humeros, id est, transiliat, atque transcendat terrena omnia, quousque animum virtute adolescere, et pervenire faciat ad mensu-

ram magnitudinis Christi. Postremo, quae sit turris David cum propugnaculis mille fortium virorum clypeis ornata, id est, quae sit nobis pro turri, et propugnaculo adversus omnium malorum incursus. Nec vero illud causa, aut ratione vacat, quod Davidis turris potissimum est adhibita ad similitudinem. Nam istam turrim David Hierosolymis aedificavit, in Sionis ejus urbis edito, et manu atque natura munito colle, Jebusaeis tamen prius devictis, atque urbe pulsis: quod ad rem nostram relatum declarat, quan- diu malae cupiditates in animo dominantur, tandiu huic virtuti non esse locum. Quare, qui terrenis studiis non so- lum occupati, sed etiam addicti, justitiae atque bonorum morum parum studiosi, huic tamen virtuti studere, et va- care se dicunt, ac se ideo bonis numerari volunt, certe ipsi sibi ita persuadent aliquid se esse, quod statis horis tempo- ris aliquid orationi, et divinarum rerum contemplationi impertiunt, umbram illi quidem inanem hujus virtutis for- tasse assequantur; ipsam autem veram virtutem non asse- quuntur, seque ipsi valde decipiunt. Jebusaei namque ex urbe, id est, ex animo malae cupiditates prius sunt expel- lenda.

Sequitur porro: DUO UBERA TUA SICUT DUO HINNULI CAPREAE GEMELLI, QUI PASCUNTUR IN LILIIS. Haec jam ad eas virtutes laudandas spectant, quae ad alterum referun- tur, charitatem dico in homines, et misericordiam, atque beneficentiam; quae ideo multitudinis numero ubera appellantur, quia dupli officiorum genere dividuntur, quorum aliud ad corpus, ad animum aliud pertineat. Nihil porro est tam naturale, quam ut, qui bonus ipse est, aliis etiam prodesse velit, et re ipsa prospicit. Nam quemadmodum ea, quae natura constant, cum ad eam aetatem adoleverunt, ut ad sui generis, quo ad ipsarum ratio patitur, perfectio- nem perveniant, statim aliud ex sese gignunt, aut certe avert gignere, quod sibi simile sit, quodque ejus boni, quod in se ipsa habent, particeps possit esse: sic virtute prae-

stans animus effigiem sui in aliis exprimere studet. Et sicut adolescentibus foeminis, ubi ad nubilem aetatem pervene- runt, tumere incipiunt ubera; sic illis, quorum jam est adulta virtus, pectus tumere incipit, studiis alios juvandi. Quare istis hoc loco ubera tribuit Spiritus Sanctus, eaque hinnulis caprarum similia, hoc est, pulchra, et omni ex parte formosa ubera. Fieri enim nullo modo poterat, ut hujusmodi gradus, atque perfectionis virtus sterilis perma- neret.

Sed addit: VADAM AD MONTEM MYRRHAE, ET AD COLLEM THURIS, DONEC ASPIRET DIES, ET INCLINENTUR UMBRAE. Qui noverunt atque experti sunt, quemadmodum ista Dei cum hominibus sibi charis interiora colloquia se habeant, ita tradunt. Saepe accidere, ut in medio sermone disparere subito ex ipsorum animis, illis videatur ea lux, qua ex Deo perfundebantur, et rursus brevi mora interposita ite- rum apparere, majusque quam antea lumen in ipsis accen- di: quod quidem quare fiat dicere non habeo, quin autem quoties fit maxima causa fiat, affirmare non dubito. Ad has igitur vices euntis et redeuntis Dei, quibus instituti interiores sermones in medio orationis cursu abrumpun- tur, quibusque occultantur, et rursus apparere incipiunt divinae lucis radii, haec verba referenda sunt, ut existi- mo. Itaque ad hoc significandum inducitur sponsus oratio- nem institutam primo intermittens, ac dicens: VADAM AD MONTEM MIRRHAE. Deinde ad eandem rediens, atque sub- jungens: TOTA PULCHRA ES AMICA MEA, et quae deinceps sequuntur. Nisi alicui fortasse placeat, id quod mihi non displicet, his verbis, non quidem significari Dei aliquem discessum, aut instituti sermonis intermissionem; sed doceri justos, atque admoneri, ut in iis, quae modo sunt enu- meratae et celebratae, virtutibus magis ac magis pro- ficiant: utque non prius a profiendo desistant, quam ad montis cacumen, quo in cacumine edito, scilicet, et dificili ad ascendendum loco, virtus domicilium habere dicitur,

pervenant, id est, compotes fiant perfectae et absolutae virtutis. Nam certe, tametsi se abire velle sponsus dicat, tamen discedere ab sponsa velle non dicit; imo cum eam e vestigio iterum laudat, et pulchram, atque omni ex parte pulchram appellat, satis indicat, divelli se ab ea non posse. Itaque quod dicit: *VADAM*, admonendi illius et excitandi ad progrediendum vim habet, non, aut deserendi, aut relinquendi significationem; perindeque est, ac si ita dicat: *Vadam ipse: tuque me euntem sequere: vel vadam ipse, quoniam te euntem, et pleno gradu ad culmen contendenter comitabor, quod ita esse illa aperte indicant, quae sequuntur: VENI DE LIBANO, VENI.* In quibus, quemadmodum sponsam ad insequendum sponsus hortetur, jam superius expositum est. Sed quo se iturum una cum sancta anima dicit sponsus? *AD MONTEM MYRRHAE, ET AD COLLEM THURIS.* Ea autem sunt duo genera maximarum virtutum, quorum alterum purgare animum dicitur, illuminare alterum; ex quo ab istarum rerum scriptoribus aliae purgatoriae sunt dictae, aliae illuminatrices virtutes. Nam in myrrha poenitentiae significari officia, superius satis ostendimus. Thus vero religionis cultum erga Deum significat, ut liquet ex illo Psalm. (1): *Fiat oratio mea tanquam incensum in conspectu tuo.* Et in Apocalypsi (2): *Habentes singuli phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum.* Sed aberat ne ab istis locis sponsa? non illa quidem aberat, sed, quod ad perfectionis culmen tendenti aliquid ipsi deerat, nec totum suae vitae tempus expleverat, id ut adderet quod sibi deerat, et ut in eo quod ipsa cooperat ad extremum usque persisteret, admonetur. At, vade, diceret. Imo vadam aptissime; quoniam una ipse nobiscum in omni bono opere vadit. Imo non vadit solum, sed eentes praecurrit nos: efficitque ut ire ipsi possimus,

(1) Psal. cxl. (2) Apoca. v.

atque velimus. Etenim ab ipso dicitur, et bene agendi, et in bono proficiendi, perseverandique omne principium.

Sed quo fructu, dicet aliquis, in iis studiis perseverabit? nimirum eo qui sequitur: *TOTA PULCHRA ES AMICA MEA, ET MACULA NON EST IN TE.* Perveniet enim ad summam, et perfectam virtutem, atque felicitatem perseverando; quod etiam quae sequuntur significant: *VENI DE LIBANO VENI, CORONABERIS DE CAPITE AMANA, ET SANIR, DE VERTICE HERMON, DE MONTIBUS LEONUM ET PARDORUM.* Nam si vocem atque ductum Dei perseveranter sequamur, sine dubio, perveniemus ad Libani, ad Amana, ad Sanir, et ad Hermon, altissimorum, scilicet, montium cacumina; quibus cacuminibus eximiae et heroicae virtutes in sacris Litteris significantur. At quam apte ad rem ipsam, de qua nunc agebat, coronaberis, sive, quemadmodum hebraea etiam verti possunt, despicies dixit. Nam cum quis ad illud virtutis fastigium pervenit, quid illi nisi ut coronetur jam restat? Sicut de se ipso loquens Paulus scripsit (1): *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die, justus judex.* Ad haec, qui in isto fastigio versatur, si quando ad haec terrena, et inferiora despexerit, qui poterit illa non despicere? Despicet illa certe, et vilia atque humilia, ut sunt, esse judicavit: contemptuque, atque omni despectione digna ducet.

Sequitur: *VULNERASTI COR MEUM SPONSA MEA, IN UNO ASPECTU OCULORUM TUORUM, ET IN UNO CRINE COLLI TUI.* Non attribuit novam aliquam laudem, sed attributas amplificat; dum iis animi bonis, quibus justi ornati sunt, affici se Deus dicit, et ad amandum accendi. Itaque eadem iterum commemorat, oculos, capillos, linguam, quo intelligatur, virum bonum in eo ipso quod Deus cum illo interius loquitur, sensim proficere, seque ipso meliorem effici: nec

(1) II ad Timoth. iv.

solum novas gratiae dotes acquirere, sed eas ipsas, quas antea habebat, ampliores et illustriores reddere. Atque haec ita se habent.

Porro quod sequitur, novam continet laudem: HORTUS CONCLUSUS, SPONSA MEA, FONS SIGNATUS: EMISSIONES TUAE, PARADISUS MALORUM PUNICORUM CUM POMORUM FRUCTIBUS: CYPRI CUM NARDO, NARDUS ET CROCUS, FISTULA ET CINNAMOMUM, CUM UNIVERSIS LIGNIS LIBANI, MYRRHA ET ALOE CUM OMNIBUS PRIMIS UNGUENTIS. Haec enim germina, honesta ipsa officia sunt, quae ex interiori virtute pullulant (1). Nam explicatis atque laudatis virtutum singulis partibus, hoc unum restabat, ut exponeret illarum fructus, qui in actione et officio cernuntur, quales ipsi essent quamque praestantes. Id igitur exponit, ut caetera, allegorice similitudine ducta, ab eo horto, in quo non modo nulla pars inulta sit, sed ne vulgari quidem, aut mediocri arborum genere consita: qui, totus peregrinis et aromaticis abundet arboribus, ut non solum intuentium oculos oblectare possit, sed etiam vitae hominum magnas utilitates afferre. Tales quippe justi sunt; non torpent otio: non inertem esse sinunt suae fidei commissum talentum: non defodiunt humi, aut involvunt sudario gratiae divinae sibi dona collata; sed praeclare operandi instrumentum, quod acceperunt a Deo, ad actiones deducunt, fructusque edunt bonorum operum maximos. Nam praeterquam quod illos ipsa eorum interior virtus, ad ita agendum sollicitat: id etiam a se expectari atque requiri sciunt. Itaque in id incumbunt, sibi que ipsi dies, atque noctes instant, nulloque tempore studium intermittunt bonos fructus alios ex aliis edendi; ex quo efficitur, ut nihil sit eorum animis, vel fructuosius, vel cultius. Sed si ista bonorum operum germina, nec grata Deo sunt, nec praedicatione, aut praemio digna, ut insanii quidam nostra hac tempestate docuerunt, cur ea Deus tam

(1) Psell. in Canti.

exquisite laudat hoc loco? An contempsisse illa, et pro nihilo habuisse putandus est is, qui ea esse dicit paradiso similia? Qui Cinnamomi, et Fistulae, et Ciperi, et Myrrhae, atque Thuri translati, et magnam vim boni significantibus, insignit nominibus? Sed utrum quaeso dicunt, vel nihil ab homine justo effici, quod vere honestum sit, vel ut efficiatur, nihil illi ad gloriam et ad praemium valere? Insanum utrumque quidem, ac similiter impium, sed utrumvis eligant, vel hoc uno testimonio revinci plane poterunt. Nam cum Spiritus Sanctus haec justitiae tantopere laudat germina, satis aperte utrumque quidem docet, et a justis viris edi ea posse, et honesta illa esse, sibique pergrata accidere. Nam qui poterat fieri, ut quae coelesti satu edita, coelestique imbre irrigata germinarent, minus honesta essent? Et quae, Deo in primis autore et adjutore, ab homine fiunt, qui potest intelligi despici a Deo, atque negligi? Quid unquam Deus fecit quod non idem probaret? Sicut scriptum est: *Et vidit Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona* (1). Quod si hoc in natura verum est, in gratiae bonis profecto erit verissimum. At humani ingenii imbecillitas, et ad malum pronitas, bonorum operum ipsum lumen obscurat. At ea imbecillitas id valet, non ut nunquam honeste agere homo possit, sed ut semper in omni vita non possit recte et perfecte operari; non efficit, ut omnibus peccatorum maculis inficiatur, sed ut nonnullis quamvis justus maculetur; non efficit ut omnia justorum opera prava sint, sed ut sint aliqua. Atque ut verum est, neminem ab omni peccato immunem in hac vita esse, ita est certe verissimum, multa a justis edi bonorum operum germina, ab omni peccati labe atque defectu libera. At detrahitur Christi meritorum quidquid arrogatur nostris operibus. Imo nos Christi meritorum veram laudem, et agnoscimus, et amplificamus; vos, qui illustratores illius, et dici, et haberi vultis, minui-

(1) Gene. 1.

tis eam et obscuratis. Etenim non ii sumus, qui cujusquam hominis, quamvis justi, rectissime factis quidquam tribuamus meriti, nisi in Christo, et propter Christum. Quin illud ipsum honestum, quod in actione cernitur, absolutum omnibus suis numeris, atque perfectum praestitisse neminem dicimus, nisi prius ipse a Deo, ob Christi meritum, et animi justitia sanctificatus, et magnis gratiae auxiliis ad bene agendum incitatus fuisse, et instructus. Itaque vos, qui Christi ita laudatis meritum, ut nihil ex eo ad nos manare velitis, quod nos re ipsa sanctificet, ac bonos reddat; sed opinione quadam inani, et vanissimis cogitationibus ficta imputatione, rem totam conficitis; utrum Christi meritum laudem, an labem, amplitudinem, an imbecillitatem tribuatis, et arrogetis, etiam atque etiam videte. Nos certe non modo quam vos majorem, sed quanta tribui potest maxima, tantam illi laudem tribuimus. Dicimus enim, et praedicamus Christi merita, cum ipsa per se amplissima et infinita esse, tum ita esse efficacia ad homines justos efficiendos, eos ut non solum Deo reconcilient, et ex inimicis, qui antea erant, amicos haberi efficiant, quod vos dicitis, sed etiam ut quales qui Deo chari futuri sunt esse decet, tales eos reddant, sanctos, scilicet, menteque pura ac munda praeditos: nec solum munditia et puritate mentis, sed coelesti etiam, atque divino animi habitu ornatos. Affirmamusque illud, ex ea, quae in ipso Christo est justitiae, atque omnis praestantiae immensa copia, ad justorum animos derivari magnam vim, qua primum ad Christi effigiem ipsi et similitudinem effinguntur, atque formantur: deinde ad illa effigie ac similitudine dignas, et consentaneas actiones impelluntur. Itaque illa coelestis justitiae excellens forma, ad Christi justitiae exemplum effecta, et ex illa deducta, primum in animo justi existit impressa, postea in actionibus appetit, atque enitet. Quibus in actionibus bonis, quo magis insistimus, eo magis Christus ipse meritorum suorum copias nobis communicat; nosque similiores sibi

efficit; ex quo rursus sequitur, ut promptius ipsi atque alacrius, atque etiam perfectius bene operemur: ita fit ut honestum, quod a Christo in animo nostro est, in actione simile honestum efficiat, ipsumque actionis honestum auctum, et amplificatum, animi, a qua ortum habuit, honestatem iterum augeat: idque totum, quo ne cogitari quidem aliquid potest in hoc justitiae genere praestantius, aut majus, in nos Christi sanguis efficiat. Ita, ut si ratione diligenter subducta, cunctisque in unam summam collatis, de re ipsa, prout est, judicare velimus, dicere debeamus, quod et dicimus, et libera voce affirmamus, praeter Christum, aut quod ex Christo ortum, atque natum sit, nihil in hominum genere, sed ne in Angelorum quidem esse, quod Deo gratum sit, et acceptum: eoque nomine potissimum Deo nos commendari, quatenus justitiae eo bono, quod ex Christo trahimus, et participamus, quodque et in animo nostro diffunditur, et in actionibus explicatur ac cernitur, similes efficimur ipsi Christo. Illa enim Christi in nos imago conspicua, participatione ejus boni, quod in Christo est, et ab eo in nos derivatur effecta, divinum amorem nobis et benevolentiam conciliat, sicut scriptum est (1): *Quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imagini filii sui.* Igitur, vos haeretici, Christi meritorum gloriae, et virtuti detrahitis: nos debita illum laude et praedicatione prosequimur. Vos inertem quamdam, et ut ita dicam, ociosam vim illis tribuitis: nos energiae, et efficacitatis plenam. Vos in solo Christo haerere dicitis justitiae bonum: nos ad animos bonorum id introducimus, et ab animis ipsorum ad actiones eorumdem derivari contendimus. Vos inhaerere vultis in vite palmites, nullum tamen a vite succum, qui quidem in ipsis sit, illos trahere, aut ullos fructus edere, qui pretio et aestimatione sint digni: nos libenter assentimur Christo dicenti (2): *Ego sum vitis, et vos palmites, qui manserit in*

(1) Roma. VIII. (2) Joan. xv.

me, hic fert fructum multum. Vos quidem fontem omnium bonorum Christum esse fatemini, sed fontem, qui intra sese contineat aquas suas (1): nos ex eo fonte, quem item inexhaustum et Oceano majorem esse fatemur, largos bonorum omnium rivos derivari, et ad singulos justos pervenire affirmamus; quibus e rivis effici dicimus, ut in singulis justis, ad quos derivantur, existant singuli fontes, ejus ipsius fontis, a quo ortum habuerunt, proportione consimiles, ac coelestibus exuberantes aquis, sicut ipse Christus affirmat (2): *Qui credit in me, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.* Et Salomon hoc ipso in loco: FONS SIGNATUS, PUTEUS AQUARUM VIVENTIUM, QUAE FLUUNT MAGNO IMPETU DE LIBANO. Nam in eo certe, quod hos fontes aquis viventibus abundare, et fluere magno impetu dicit, satis docet in iis rivis, qui ab his fontibus manant, hoc est, in bonis justorum operibus vitalem inesse vim, id autem est, efficientem coelestis vitae.

Nam quod ad extremum adjungit: SURGE AQUILO, ET VENI AUSTER, ET PERFLA HORTUM MEUM, ET FLUENT AROMATA ILLIUS. Idcirco adjungit, quia desiderat, id quod omnes boni desiderare debemus, ut fideles suos liberet Deus a vestris istis venenatis doctrinis: vosque ipsos, aut de medio tollat, aut certe dedoceat ista dogmata pestifera, quibus, quemadmodum ventis aquilonaribus sata aduruntur, sic omnis bene, et sancte operandi alacritas aduritur, omne honesti studium extinguitur, omnes industriae nervi inciduntur.

TERTIA EXPLANATIO

QUAM PULCHRA ES, AMICA MEA, QUAM PULCHRA ES; OCULI TUI COLUMBARUM, ABSQUE EO, QUOD INTRINSECUS LATET.

(1) Psellus. in Canti. (2) Joan. IV.

Expositis superiori capite, ex persona Ecclesiae, iis, quae Deus benigne, et amanter cum illa fecit in Ægypto, et in mari: commemoratisque aliis rebus, quae ad tabernaculi fabricam, et Dei numinis praesentiam declarandam pertinebant; in hoc capite, quo intelligatur, quam ea Ecclesia Deo grata esset, quamque ejus reipublicae ratio atque forma ipsi esset ex omni parte probata, et accepta, sponsus, id est, Verbum Dei Christus inducitur, ejus Ecclesiae membra singula laudans, personae sub qua loquitur decoro servato. Nam ut amatores celebrare laudes solent earum, quas amant; et quod ad oris illarum pulchritudinem, et corporis attinet elegantiam, id potissimum, celebrant; sic Deus de illa Ecclesia, tanquam de una foemina eleganti forma praedita, loquens, singulas ejus oris, atque corporis partes cum laude commemorat, itaque inquit: QUAM PULCHRA ES, AMICA MEA, QUAM PULCHRA ES. Haec, ut mihi videntur, ad illa proprie tempora spectant, quando sub finem quadraginta annorum, quibus Hebrei in Arabiae solitudinibus versati sunt, vita functis fere universis, qui Ægyptiacorum morum studio tenebantur, tota illa Ecclesia ex iis constabat hominibus, qui a pueris in timore Dei, et ejus cultu erant educati. Nam etsi nullum tempus sit, in quo Ecclesiae erga Deum pietas laudari non possit (nec enim Ecclesia sit, aut consistat, nisi fide erga Deum et amore praestet), tamen est quando eae virtutes in ipsa magis efflorescent, nec efflorescent magis modo, sed etiam latius pervagantur, et ad plures homines pertinent. Itaque tunc pleno magis ore celebrari debet et potest. Et dubium non est, quum ille Hebraeorum conventus, quo et longius ab Ægypto terrarum spatiis recedebat, et minus aberat ab eo, ut ad promissas adiret sedes, eo magis et numero bonorum virorum, peccatoribus paulatim decedentibus, augeretur, et eorum in omni genere virtutum praestantia floreret. Igitur de eo: QUAM PULCHRA ES, AMICA MEA, QUAM PULCHRA ES. Unius et ejusdem verbi geminati varius usus est in sa-